

Angöringar. Berättelse och kunskap från havet. Simon Ekström & Leos Müller (red.). Makadam förlag, Göteborg/Stockholm 2017. 221 s., ill. ISBN 978-91-7061-236-7.

Antologin *Angöringar* med underrubriken ”Berättelser och kunskap från havet” utgörs av nio fristående essäer efter redaktörerna Simon Ekströms och Leos Müllers inledning. Essäerna, skrivna av etnologer, historiker och en arkeolog, hålls samman av ambitionen att visa hur dagens humanistiska forskning kan närma sig havet både som personlig upplevelse och realitet och av att författarna är knutna till CEMAS (Centrum för maritima studier), ett samarbetsforum mellan Stockholms universitet och Statens maritima museer.

Antologins utgångspunkt är den svenska dubbelheten till havet, att havet å ena sida är en del av en svensk självbild, å andra sidan ofta varit påfallande osynligt i politik och historiemedvetande. Å ena sidan kan vi knappast tänka oss svensk kultur utan August Strindbergs skärgård, Vilhelm Mobergs smålänningar mitt på Atlanten eller Evert Taubes eskapader och skepparhistorier mellan Roslagen och Queensland. Å andra sidan har vi nationalismens och gammel-etnologins bondefixering, och historieskrivningens och kulturgeografins vana att stanna på torra land och förskjuta det som sker på vattnets yta, eller under den, till specialister. Kanske har också den maritima maskuliniteten – machoattityderna, den hotfulla homoerotiken och kvinnotorkan som skulle kompenseras i hamn – delvis givit forskningen motvind?

I *Angöringar* nyanserar etnologer, historiker och arkeologer bilden och bidrar till nya infallsvinklar på havets kulturhistoria. Ämnena skiftar och variationen är både bokens styrka och dess svaghet. En av redaktörerna, Simon Ekström, inleder med en elegant essä om humrar, en i bästa mening läcker anrättning om den röda skalfiskens kulturhistoria från renässanskartor till Hans Alfredsson, i vilken hummern både kommit att symbolisera lyxkonsumtion och kvinnlig sexualitet. Ekström knyter ihop bilder och föreställningar till en helhet, i vilken det väl

bara är ordet ”snuskhummer” som också borde ha förklarats. Av de övriga essäerna framträder långresornas äventyr och långtråkighet under 1700-talets ostindiefarande och 1900-talets atlantseglande i Lisa Hellmans och Hanna Janssons avsnitt medan veteranbåtsrörelsen skildras av Mattias Frihammar. Han tar även upp populärkulturella föreställningar, seglarvalser och genusdimensioner och anknyter här till sitt eget avsnitt i antologin *Sommarliv*, vilken jag recenserade i RIG 2017:1. I Mirja Arnshavs avsnitt om bottenskräp och Andreas Linderoths skildring av ubåtsincidenter i riks- och blekingepress går vi under ytan. Arnshav går med arkeologin som metod till botten med båtlevets ytlighet och hyckleri – att njuta sol, vind och vatten på klipp-hällar medan man samtidigt dumpar sitt skräp i vackra vikar. Linderoth är snarast presshistorisk och ger olika infallsvinklar på verkliga eller inbillade 1980-talsutbåtar på svenskt territorium. Han anknyter delvis till Harry R:son Svenssons historieskrivning av Karlskronas stadsfullmäktigeval 1934, att det blekingska perspektivet kan skilja sig markant från riksperspektivet och att värnandet om flottan och dess arbetsplatser kunde vara ganska kosmopolitiskt och inte alls så unket nationalistiskt som sentida uttolkare velat göra gällande. Det är en värdefull nyansering med bäring på vår egen tid. Det politisk-historiska temat förs därefter vidare i Ale Pålssons text om revolutionärens uppehåll i den svenska kolonin S:t Barthélemy 1818 och Steve Murdochs och Leos Müllers avslutande essä om neutralitet som ett slags gammalt svensk kulturarv.

I mycket flyter *Angöringar* på med vacker formgivning och kulturhistoriskt relevant innehåll. En del rostfläckar finns dock, som den vanliga begreppsförvirringen mellan vad man kallar skepp och fartyg och flera alltför ytliga bildtexter utan grundfakta eller bildanalys. Korsreferenser mellan bidragen kunde ha knutit ihop dem tydligare och stärkt bokens helhet. Ale Pålssons spännande text om politiskt idéutbyte dras dessvärre ner av konsekvent störande svengelska (exempelvis ”följa i större detalj”, s. 170, och ”uniformer som många inte hade snålat med”, s. 177), som redaktörerna borde ha gnug-

gat bort om allt skulle ha varit *shipshape*. Likväl skulle det finnas behov av, och utrymme för, flera liknande antologier om maritim kulturhistoria med svenska perspektiv och naturligt flytande gränser mot andra horisonter. Havet är som ämne knappast uttömt med detta.

Henrik Ranby, Göteborg

Ivan Eriksson: *Samiskt liv i äldre tid: Edvin Brännströms uppteckningar från Arvidsjaur och Arjeplog*. Med språklig kommentar av Olavi Korhonen. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 145.) Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk kultur, Uppsala 2017. 408 s., ill. ISBN 978-91-87403-22-4.

I våra uppteckningsarkiv finns ett omfattande kulturarv bevarat som, bortsett från språkvetare av olika slag, flertalet övriga kulturforskare (etnologer, folklorister, kulturgeografer) i dag alltför sällan intresserar sig för. En märklig brist på historieintresse kan man tycka. Levnadssätt och kognitiva verkligheter i sammanhang där självhushållning och förtrogenhet med den lokala miljön i stor utsträckning utgjorde en del av vardagen, som fortfarande på 1930-talet var möjlig att studera i fält, har många gånger dokumenterats med en gedigen detaljrikedom som fältforskare sällan gör i dag. Kunskaper om naturomgivningen kunde fortfarande vara betydande utanför urbana områden, inte minst i norra Sverige, något som tydligt framgår i sådant uppteckningsmaterial. Ändå finns det tack vare denna dokumentation möjlighet att tränga in i verkligheter som få i dag ens har en aning om. Här finns en etnografisk täthet i materialet som är enastående, inte minst på grund av fältforskarnas språkliga förtrogenhet med den miljö de studerade. Edvin Brännströms uppteckningar från Norrbotten och Lappland är ett välkänt material för den som intresserat sig för fångstnäringar och nomadkultur i äldre tid. Hans material är särskilt omfattande och själv har jag vid flera tillfällen haft anledning att läsa och hänvisa till

hans publicerade artiklar (där hans artikel om etnoornitologiska iakttagelser i Norrbotten 1929 och studier av norrbottniska säljägare ute på isarna på Bottenhavet 1934 är små pärlor som jag alltid uppskattat) och till bevarat uppteckningsmaterial i Dialekt- och folkminnesarkivets samlingar i Uppsala. Det var mycket glädjande när det tyvärr nu nedlagda DAUM utgav ett manus av Brännström som separatvolymen *Äldre jakt- och fångstmetoder i en norrbottensocken* (2006), som mottogs uppskattande av oss som är intresserade av människans förhållande till arter i sin naturomgivning och av äldre fångstnäringar.

Edvin Brännström (1902–1979) växte upp i Luleå och studerade sedan bland annat nordiska språk vid Uppsala universitet, där han tog en fil.lic.-examen i ämnet 1935. Men han hade också kontakt med K.B. Wiklund som uppmanade honom att göra fältstudier i samisk miljö. Redan från 1924 gjorde han så gott som årligen uppteckningsresor i Norrbotten och särskilt 1931–32, 1934 och 1936 bland skogs- och fjällsamer i Arvidsjaur och Arjeplogs socknar. Brännström avsåg att fortsätta med högre studier i folklivsforskning för Sigurd Erixon, men också i ortnamnsforskning för Jöran Sahlgren. I en bevarad meritförteckning från 1937 uppgav han att hans forskning var särskilt inriktad på skogssamisk byggnadskultur, att identifiera de gamla skatteländen och att teckna upp sägner och gammal folktro bland dem. Han fann exempel på byggnadskonstruktioner som tidigare beskrivits av Johannes Schefferus på 1600-talet och som vid Brännströms besök ännu var i bruk i Arjeplog, uppgifter om att sydda båtar hade använts till helt nyligen och han tecknade upp omfattande traditioner om djur av olika slag. Vid sidan av samer studerade han också norrbottensfinska miljöer och svensktalande norrbottensbönder.

Hans lic-avhandling i nordiska språk, ”Djurnamn och termer rörande djur från Nederluleå och Råneå socknar i Norrbotten”, har tyvärr förblivit outgiven (förvaras i Umeå), likaså hans viktiga appendix ”Lockrop och lystringsord till djur”. De var ämnade för och vad jag förstår antagna av *Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv*,